
Per Lundborg

Nittiotalets förlorare

I artikeln* diskuteras hur olika samhällsgrupper, definierade utifrån ålder, kön, utbildning med mera, drabbades av 1990-talets arbetslöshet. Medan i stort sett alla samhällsgrupper kom att drabbas av arbetslösheten, visas att ensamstående med barn drabbades hårdare än andra grupper. Arbetslösheten i denna grupp förefaller att ha påverkats kraftigare av utbildning, ålder, geografisk hemvist och födelseland än av i vilken produktionssektor personen är verksam.

Studier över 1990-talets arbetslöshet visar att denna slog påfallande generellt över arbetskraften.¹ Krisen slog över privat och offentlig sektor, yngre och äldre i arbetskraften, högutbildade och lågutbildade och knappast någon socioekonomisk grupp undgick arbetslösheten. 1990-talskrisen karaktäriseras således av betydande ut- och inflöden ur arbetslösheten med stor spridning av arbetslösheten till grupper som traditionellt saknat erfarenhet av att stå utan arbete.

Även om detta är fallet finner man, om statistiken disaggregeras tillräckligt, att vissa mindre grupper drabbats speciellt hårt. En sådan grupp är de ensamstående med barn. Denna grupp är dock knappast så stor att den representerar ett strukturellt inslag av ekonomisk-politisk betydelse. Däremot är den av stor social betydelse, dels ur barnens synvinkel och dels pga att gruppen kraftigt

domineras av kvinnor. Denna artikel syftar till att diskutera varför denna grupp drabbades hårdare än andra. Först ska jag dock kortfattat belysa hur arbetslösheten uppkom och hur den påverkade olika grupper.

Det är av stor betydelse att i den följande framställningen skilja på arbetslöshetens förändringstakt och dess nivå, även om denna distinktion kan synas uppenbar eller trivial. Det kommer att framgå att ökningen i arbetslösheten bland olika grupper varit likartad vilket innebär att de strukturella förändringarna varit begränsade under 1990-talet. Samtidigt innebär det att vissa grupper som även i en högkonjunktur har relativt sett hög arbetslöshet uppnådde mycket höga nivåer.

Konjunkturutvecklingen och arbetslöshetens struktur

Inom loppet av några år steg den öppna arbetslösheten från under två procent till

Per Lundborg är professor i nationalekonomi och verksam vid Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning (FIEF) och Nationalekonomiska institutionen vid Handelshögskolan i Göteborg.

*Artikeln är baserad på Lundborg (2000).

1. Se fr a Lundborg (2000) för hela 1990-talets krisperiod, se också Björklund m fl (1998). Strukturella effekter studeras även i Johansson m fl (1999).

cirka åtta och förblev där under ett antal år. Bakgrunden var att den svenska ekonomin överhettades i slutet av 1980-talet med åtföljande kostnadskris. Samtidigt försvagades konjunkturen utomlands. Den tyska inflationen ökade i samband med återföreningen och för att kontrollera inflationen bedrevs en mycket restriktiv penningpolitik vilket drev upp de internationella räntorna. Inledningen av den svenska arbetslösheten karaktäriserades således av en kombination av internationell lågkonjunktur och inhemsk kostnadskris. Då regeringen höll fast vid den fasta växelkursen drabbades svensk exportindustri i form av en kraftigt minskad lönsamhet. Detta framtvängde neddragen sysselsättning och ökande arbetslöshet i första hand i de exportkonkurrerande sektorerna och i de branscher som var beroende av exportsektorn.

Sysselsättningsproblemen skulle dock komma att spridas över hela ekonomin. Den relativt höga svenska inflationen gjorde att den fasta växelkursen enbart kunde försvaras med räntor som var ännu högre än omvärldens. Då räntemarginalerna mot utlandet steg och politiken sedan 1980-talet var inriktad mot inflationsnedväxling, kom de höga nominella räntorna och den fallande inflationen att leda till mycket höga realräntor. Detta innebar i sin tur att värdet på de inhemska reala tillgångarna snabbt föll med åtföljande ökningar av sparkvoten och kraftigt minskad konsumtion. Detta förstärktes av skattereformen 1990/91. Vi är då inne i en andra fas av arbetslösheten där realräntechocken och skattereformen gav upphov till en kraftigt fallande inhemsk efterfrågan på varor och arbetskraft i framför allt de varuproducerande sektorerna som var inriktade på hemmamarknaderna. Först när kronförsvaret släpptes i november 1992 kunde sysselsättningsnedgången bromsas

upp i exportindustrin och i importkonkurrerande sektorer.

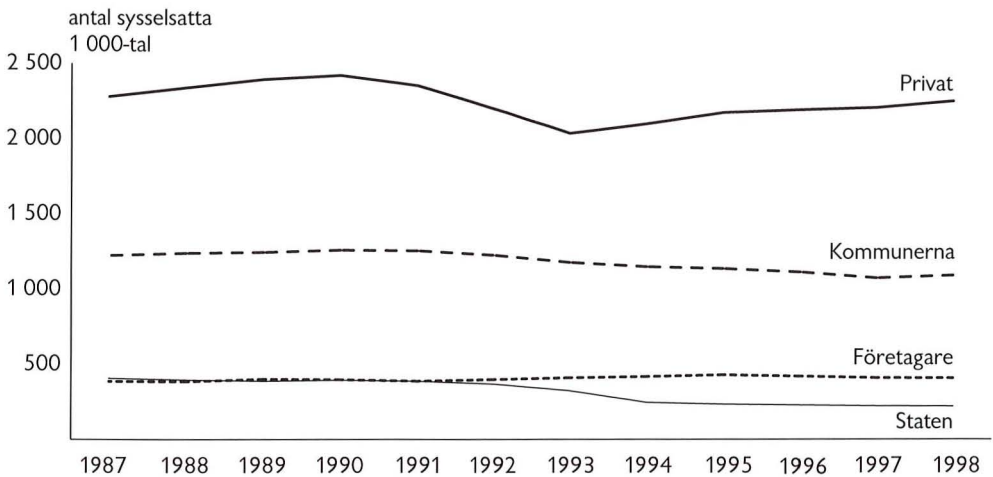
Ökningen av arbetslösheten i privat sektor hade emellertid orsakat betydande budgetproblem till följd av ökande utgifter för arbetslösheten och minskande skatteinkomster. För att sanera budgeten skar regeringen kraftigt i den offentliga verksamheten. När budgetsaneringen iscensattes inträdde arbetslösheten i en ny fas och problemen spreds till den offentliga sektorn. Såväl 1993 som 1994 föll den offentliga sysselsättningen med 100 000 personer och den kommunala sektorn kom att uppleva en lång rad av år med nedskärningar. I takt med att realräntorna sjönk och budgeten förbättrades, stimulerades efterfrågan under senare delen av 1990-talet och arbetslösheten kunde minskas.

Sysselsättning i olika delsektorer

Tillverkningsindustrin drabbades såväl i inledningsfasen som av de höga realräntorna medan den offentliga sektorn drabbades senare. I *figur 1* visas hur sysselsättningen utvecklades i den privata, den statliga samt den kommunala sektorn. Från den privata sektorn har vi dock skiljt ut egna företagare och medhjälpare familjemedlemmar.

Att den privata sektorn drabbades av sysselsättningsnedgången före den offentliga framgår tydligt. Det var också i den privata sektorn som den stora sysselsättningsminskningen skedde från 2,4 miljoner sysselsatta 1990 till 2,0 miljoner 1993. Därefter steg den totala sysselsättningen i den privata sfären ganska kraftigt och var 1998 tillbaka på ungefär samma nivå som 1987. De statligt anställda drabbades i synnerhet åren 1993 och 1994. Totalt minskade sysselsättningen från 394 000 personer 1990 till 220 000 år 1998.

Utvecklingen av den kommunala sektorns sysselsättning ser annorlunda ut.

Figur 1. Statlig, kommunal och privat sysselsättning samt egenföretagare 1987–98 (källa: AKU).

Sysselsättningsnedgången här inleddes ungefär samtidigt som nedgången i den statliga sektorn men är mycket mer utdragen. Neddragningar i sysselsättningen sker varje år mellan 1991 och 1997 och totalt minskade sysselsättningen mellan 1990 och 1998 från 1 258 000 personer till 1 089 000.

Vi ser också att sysselsättningen bland gruppen egna företagare varit i stort sett konstant men med en svag ökning till 1995 och med en svag minskning därefter. Detta får dock inte tolkas som att gruppen företagare inte skulle ha drabbats nämnvärt. När anställda förlorar jobbet kommer många av dessa att starta eget varvid gruppen företagare hela tiden fylls på och kurvan förblir i stort sett oförändrad över tiden.

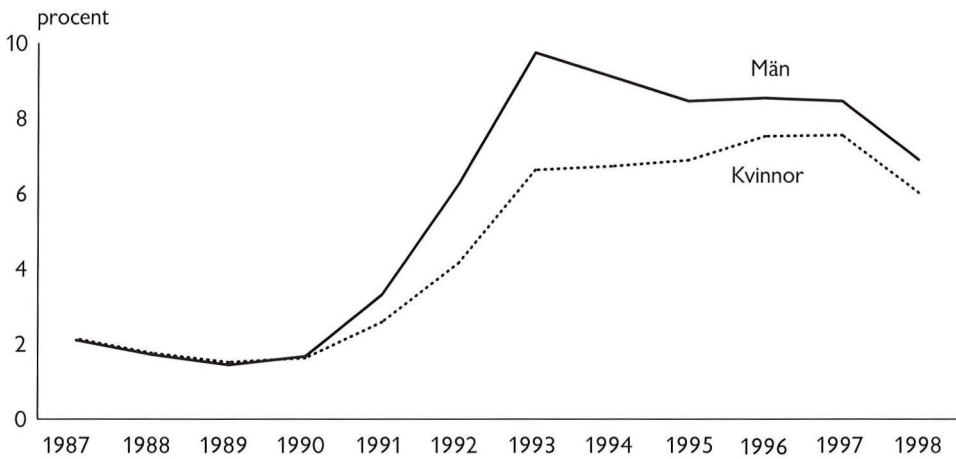
Arbetslöshetens könsfördelning

Då män är överrepresenterade i privat sektor och kvinnor i den offentliga förväntar man sig att arbetslösheten i inledningskedet skulle drabba män hårdare och att kvinnor skulle drabbas i ett senare skede. Detta är också fallet såsom framgår av figur 2.

Mellan 1987 och 1990 var den öppna arbetslösheten mycket jämnt fördelad över könen. I krisens inledningsskede ökade den som vi förväntat betydligt kraftigare för män än för kvinnor. 1993 var skillnaden cirka tre procentenheter. I samband med den privata sektorns, i synnerhet då exportindustrins, återhämtning och den offentliga sektorns fortsatta sysselsättningsnedgång åren därefter, minskade skillnaderna under åren 1994 till 1996. 1996–98 var arbetslösheten cirka en procentenhet högre för män än för kvinnor. Totalt sett har arbetslösheten slagit hårdare mot män än mot kvinnor.

Arbetslöshetens fördelning på åldersgrupper

Det är välkänt att arbetslöshet ofta drabbar skilda ålderskategorier olika, i synnerhet att den slår kraftigast mot de yngsta kategorierna. Den överhettade arbetsmarknaden som karaktäriserade svensk ekonomi i slutet av 1980-talet gynnade de yngsta ålderskategorierna mest; under en överhettning kommer även de med mycket kort eller ingen arbetslivserfarenhet att kunna få anställning. I arbetslöshetskrisens inlednings-

Figur 2. Arbetslöshet i procent av arbetskraften. Män och kvinnor 1987–98 (källa: AKU).

fas var därför deras ställning relativt gynnsam. Under 1990 drabbades enbart 8,7 procent av de i åldersgruppen 16–23 någon gång under året av arbetslöshet medan 6,9 procent av de i åldersgruppen 24–55 var arbetslösa någon gång. Motsvarande siffra för den äldsta gruppen, 56–65, var 3,4 procent.

Dessa tal skulle under 1990-talet komma att kraftigt förändras, vilket framgår av *figur 3*. Under 1994 hade närmare 35 procent av de i den yngsta kategorin upplevt arbets-

löshet någon del av året, en siffra som dock föll kraftigt under åren därefter. För medelålders ökade också andelen som upplevt arbetslöshet till närmare 20 procent till 1994 men låg därefter kvar vid denna nivå. För de äldsta ökade arbetslösheten mätt på detta sätt till 10 procent 1994 men låg sedan kvar stabilt vid denna nivå.

I relativa tal steg arbetslösheten bland de yngsta i förhållande till de äldsta fram till 1993 men har sedan dess minskat. 1997 var

Figur 3. Arbetslöshet för olika ålderskategorier, arbetslös någon gång under året baserat på arbetslöshetsersättning 1990–97 (källa: Rörlighetsdatabasen, FIEF).

arbetslösheten för de yngsta relativt de äldsta ungefär densamma som 1990.

Med tanke på att arbetslösheten även i högkonjunktur är högre bland de yngsta, kan man säga att det var enbart för ett begränsat antal år i mitten av 1990-talet som arbetslösheten drabbade de yngre i arbetskraften värre än de äldre.

Figur 3 är baserad på inkomster av arbetslöshet. Det kan finnas skäl att tro att detta sätt att mäta arbetslöshet kan vara bristfällig då eventuellt en större andel av de yngre inte får tillgång till ersättning trots arbetslöshet. Vi kan därför också betrakta arbetslöshet utifrån durationsdata, dvs antal dagar som individerna uppgivit att de befunnit sig i arbetslöshet. Ett likartat mönster uppkommer dock. Antalet arbetslöshetsdagar skiljer sig kraftigt åt mellan ålderskategorierna. *Tabell 1* visar att 1992 var det genomsnittliga antalet arbetslöshetsdagar 34 för personer i åldern 16–23 medan för de äldsta, 56–65 år, var antalet dagar knappt 12. Fram till 1997 har sedan antalet dagar i arbetslöshet för de yngsta legat runt 41–46, för mellangruppen (24–55 år) runt 30, och för de äldsta cirka 21 arbetslöshetsdagar. För samtliga grupper faller antalet dagar under 1997.²

Arbetslösheten bland olika hushållstyper

Några stiliserade fakta

Det är av speciellt intresse hur en socialt känslig grupp som t ex ensamstående med barn påverkats av arbetslösheten. Inte minst är denna grupps ställning viktig ur barnens synvinkel. Gruppen domineras kraftigt av kvinnor i åldrarna 24–55 år. Visserligen har, som vi konstaterat, män i allmänhet drabbats värre än kvinnor men vi såg också att gruppen 24–55 år drabbades hårt (figur 3).

Tabell 1. Genomsnittliga antalet arbetslöshetsdagar per person i befolkningen 16–64 år fördelad på åldersgrupper 1992–97 (källa: Rörlighetsdatabasen, FIEF).

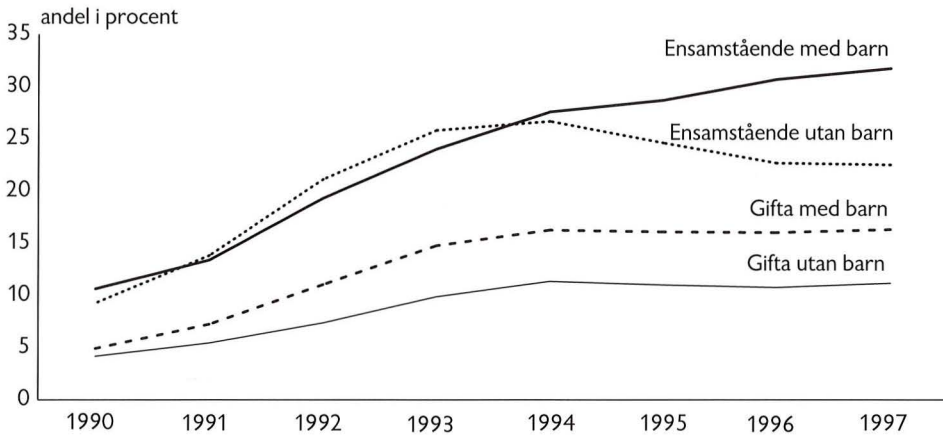
	16–23 år	24–55 år	56–65 år
1992	33,8	21,4	11,8
1993	45,7	30,1	16,5
1994	44,5	30,3	20,4
1995	45,0	29,9	21,4
1996	41,5	30,0	21,5
1997	41,0	28,2	20,4

Arbetslösheten för denna grupp fastnade på en hög nivå där cirka 20 procent varje år drabbas av arbetslöshet någon gång under året. I *figur 4* visas hur arbetslösheten slagit på grupperna "ensamstående utan barn", "ensamstående med barn", "gifta utan barn" samt "gifta med barn".³

2. Yngre går oftare ut ur och in i arbetslöshet än vad äldre gör. Givet att man drabbats av arbetslöshet är det således i allmänhet svårare för äldre att komma tillbaka till reguljärt arbete än vad det är för yngre.

3. Barn under 18 år. I "gifta" inkluderas sammanboende samt ogifta som sambeskattas. En varning är befogad vid utvärderingen av figur 4. Familjebegreppet är i inkomststatistiken av tvivelaktigt värde då det förenklade deklarationsförfarandet med i stor utsträckning förtryckta uppgifter gjort att man enbart under ökande osäkerhet kan uttala sig om personer är ensamstående eller sammanboende (se SCB 1998). Över den relevanta tidsperioden kan personer i ökande utsträckning ha klassificerats som ensamstående trots att de i realiteten är sammanboende. En viss tendens, om än ganska svag, finns också i materialet att andelen ensamstående ökar och andelen gifta minskar. I den utsträckning som detta förekommer, kommer arbetslösheten för de ensamstående snarast att underskattas då ju arbetslösheten är lägre bland de sammanboende som kan ha klassats som ensamstående.

Figur 4. Arbetslöshet för olika hushållstyper. Arbetslös någon gång under året baserat på arbetslöshetsersättning 1990–97 (källa: Rörlighetsdatabasen, FIEF).

Vi ser i figur 4 att arbetslösheten under 1990-talet har varit högre för de ensamstående än för dem som bor tillsammans med en partner. Detta gäller såväl i tider av låg arbetslöshet som i tider av hög. Vi ser dessutom att ökningstakten varit högre för ensamstående. I synnerhet har de ensamstående med barn drabbats jämfört med giftn med barn.

Det är också intressant att notera att mellan 1990 och 1994 förändrades arbetslösheten bland ensamstående med barn likartat med den för ensamstående utan barn. Efter 1994 har dock arbetslösheten fortsatt att öka för de med barn men minskat

för de utan barn. Ensamstående utan barn återfinns i högre grad i ålderskategorin 16–23 och vi såg ovan att arbetslösheten i denna åldersgrupp föll kraftigt 1994–96. Vidare är ju gruppen ensamstående med barn starkt dominerad av kvinnor (82 procent) och kvinnor drabbas ju hårdare mot slutet av perioden i samband med neddragningar i den kommunala sektorn.

I *tabell 2* visas antalet arbetslöshetsdagar per år, 1992–97 för samma hushållstyper. I genomsnitt ökade antalet arbetslöshetsdagar från cirka 22 till 30 under samma period. För ensamstående med barn har dagar i arbetslöshet ökat från cirka 28 till 44. Således

Tabell 2. Genomsnittliga antalet arbetslöshetsdagar per person i befolkningen 16–64 år fördelad på olika hushållstyper 1992–97 (källa: Rörlighetsdatabasen, FIEF).

	Ensamstående utan barn	Ensamstående med barn	Giftn utan barn	Giftn med barn
1992	32,1	28,2	11,8	15,4
1993	42,6	38,0	16,9	22,8
1994	41,3	41,5	19,1	23,0
1995	39,9	43,8	19,0	22,8
1996	37,8	46,0	18,2	22,6
1997	35,6	43,9	17,3	21,2

har skillnaderna ökat kraftigt över tiden. Vidare står det klart att de två hushållstyperna som är ogifta för varje år har fler antal arbetslöshetsdagar än genomsnittet medan de gifta har färre.

För att ytterligare belysa förankringen på arbetsmarknaden, kan vi betrakta andelen ensamstående med barn som haft reguljär sysselsättning hela året. Denna har minskat från 75 procent 1990 till knappt 50 procent 1997. För gifta med barn har andelen minskat från 83 procent till 76 procent under samma period (se Lundborg 2000).

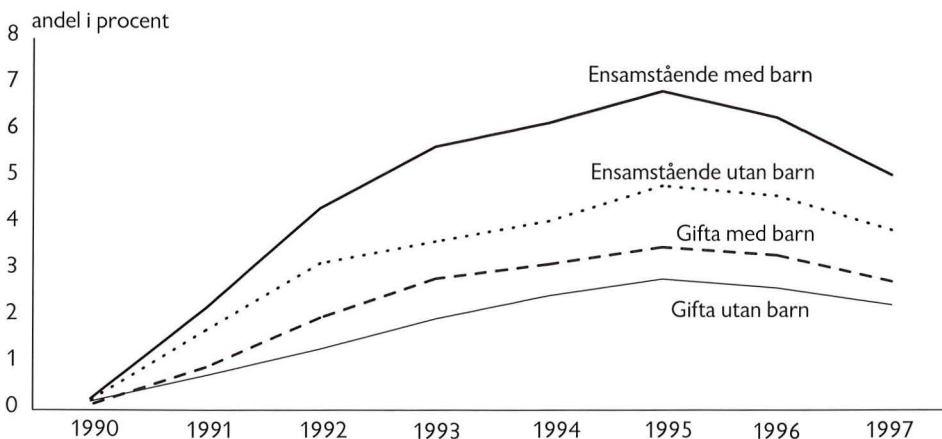
Figur 4 visade andelen av de olika hushållstyperna som någon gång under året varit arbetslös. De med den sämsta förankringen på arbetsmarknaden är självfallet de som varit arbetslösa hela året. Är det så att ensamstående med barn är överrepresenterade även i denna grupp? *Figur 5* visar att detta är fallet. Medan skillnaderna i utgångsläget 1990 är mycket små mellan grupperna avviker kurvorna kraftigt efter hand som arbetslösheten ökar under 1990-talet. Andelen med en mycket svag förankring på arbetsmarknaden, uttryckt som arbetslös hela året, har för ensamstående med barn

ökat mest. 1990 var andelen för samtliga fyra grupper mellan 0,12 och 0,25 procent och 1997 var andelen för ensamstående med barn 5,1 procent, ensamstående utan barn 3,9 procent, gifta med barn 2,8 procent och för gifta utan barn 2,3 procent. Som framgår av figuren föll andelen kraftigt för de ensamstående med barn mellan 1996 och 1997.

Varför har ensamstående med barn drabbats värre än andra jämförbara grupper? För att belysa detta ska vi först studera några medelvärden och fördelningar för denna grupp och jämföra med hela populationen. Därefter genomför vi en regressionsanalys där vi predikterar antalet dagar i arbetslöshet och studerar hur dessa skulle påverkats av om vissa bakomliggande faktorer ändrades.

Vi använder oss av FIEFs rörlighetsdatabas. Av vår population om 201 578 individer i åldrarna 16–64 tillhör 5,55 procent gruppen ensamstående med barn. Fördelningen över andel kvinnor, ålder och andel invandrare framgår i *tabell 3*. Att andelen kvinnor är hög är knappast någon förklaring till varför ensamstående med barn drabbats hårdare då ju män drabbats värre

Figur 5. Andel arbetslösa hela året för olika hushållstyper 1990–97 (källa: Rörlighetsdatabasen, FIEF).

än kvinnor. Åldersskillnaderna mellan denna grupp och hela populationen är förhållandevis stor och att genomsnittsåldern i gruppen är förhållandevis låg innebär att man har kortare arbetslivserfarenhet vilket tenderar att öka arbetslösheten. Att andelen invandrare är högre än för hela populationen innebär också att antalet arbetslöshetsdagar är högre än för hela populationen.

Tabell 3. Genomsnittsvärden för ensamstående med barn och för hela populationen 1992.

	Ensamstående med barn	Hela populationen
Andel kvinnor	81,6	49,3
Genomsnittsålder	33,4	39,2
Andel invandrare	12,3	10,5

Dessa faktorer kan knappast förklara skillnaderna mellan ensamstående med barn och andra grupper. En starkare kandidat är fördelningen över utbildningsnivåer. Även om arbetslösheten slagit över samtliga utbildningsnivåer är det ändå fallet att arbetslösheten är betydligt högre bland personer som saknar eftergymnasial utbildning. Är de ensamstående med barn överrepresenterade här? I *tabell 4* jämför vi fördelningen för denna grupp med fördelningen för hela befolkningen.

Vi konstaterade tidigare att de grupper för vilka arbetslösheten är högst är ”9 år eller motsvarande”, ”högst 2-årigt gymnasium” och ”mer än 2 års gymnasium”. Bland de två

första grupperna är de ensamstående med barn klart överrepresenterade. Andelen med nio års grundskola eller motsvarande är 28,4 jämfört med 16,2 för hela populationen. Även för de som är utbildade med högst två års gymnasium, också en grupp med hög arbetslöshet, är andelen jämfört med hela populationen hög. Mer än två tredjedelar (68 procent) av de ensamstående med barn återfinns i dessa två högarbetslöshetsgrupper. För samtliga övriga grupper där utbildningen är längre och arbetslösheten lägre är gruppen klart underrepresenterad.

Regressionsanalys

För att närmare belysa vilka bakomliggande faktorer som förklarar utvecklingen för de ensamstående med barn presenteras nedan en multivariat regressionsanalys. Förklaringsvariablerna är i huvudsak baserade på analysen ovan. För att förklara hur antalet arbetslöshetsdagar skiljer sig åt mellan individerna i samplet antar vi följande förklaringsvariabler: ålder, utbildning, kön, födelseland, yrkestillhörighet, region och hushållstyp.⁴

4. Analysen här bygger på en regressionsanalys av antalet arbetslöshetsdagar. Då denna variabel för de helårssysselsatta antar värdet 0 och för de helårsarbetslösa antar värdet 365 skattas en Tobit-modell med restriktioner på både mini- och maxivärdena. De antagna förklaringsvariablerna är inte härledda från några beteendeeckvationer varför man måste vara speciellt försiktig vid tolkningarna.

Tabell 4. Fördelningen av ensamstående med barn och hela populationen på utbildningsnivåer 1992.

	9 år Mindre än 9 år	Högst 2 års svarande gymnasium	Mer än 2 års gymnasium	Mindre än 3 års eftergymnasial utbildning	Minst 3 års eftergymnasial utbildning	Forskar- utbildade	
Ensamstående med barn	5,2	28,4	38,9	9,2	10,4	7,7	0,3
Hela popula- tionen	14,6	16,2	34,1	13,7	11,8	9,1	0,5

Variabeln ålder, som också kvadreras för att fånga upp eventuella icke linjära samband, är med för att representera framför allt individens arbetslivserfarenhet. De sju utbildningsnivåerna är också medtagna, utom "forskarutbildade" som får vara referensgrupp. Vi antar också att effekterna av ålder på antalet arbetslöshetsdagar kan bero på vilken utbildningsnivå individen har varför vi interagerar ålders- och utbildningsvariablerna. Då den högre utbildningen förutsätter en högre ålder än den lägsta åldern för individerna i samplet, utelämnar vi interaktionstermen för nivåerna 5 och 6, dvs eftergymnasial utbildning.

Även individens yrkestillhörighet påverkar antalet arbetslöshetsdagar. Yrkesindelningen är baserad på yrkesschemat från Folk- och bostadsräkningen och vi har separerat ut grupperna 1 (hälso- och sjukvårdsarbete, socialt arbete), 2 (administrativt, kameralt och kontorstekniskt arbete), 3 (kommersiellt arbete), 5 (gruv, stembrytnings- och petroleumutvinningsarbete m m), 6 (transport- och kommunikationsarbete), 7 och 8 (tillverkningsarbete, maskinskötsel m m), samt 90–97 (servicearbete m m). Övriga yrken tjänar som referensgrupp. Även yrkesvariabeln kommer, liksom utbildningsvariabeln, att interageras med ålder för att här fånga upp att ålder kan påverka arbetslösheten beroende på yrkestillhörighet.

Även region, hushållstillhörighet och etnisk tillhörighet tas med i regressionerna. Regionerna är Norrland och Götaland med Svealand som referens. Hushållstyperna är ensamstående utan barn, ensamstående med barn samt gifta med barn, där gifta utan barn utgör referens. När det gäller födelseland skiljer vi på européer och icke-européer, personer födda i Sverige utgör referensgrupp.

I *tabell 5* redovisas resultaten av skattningar för åren 1993 och 1996. Vi väljer ut

de som är i arbetskraften, definierade som de som någon gång under året varit sysselsatt eller arbetslös. Vi har också exkluderat personer under 20 år då annars många studerande med sommaranställning kommit med i materialet. Yrkesklassificeringen är gjord 1990 (från FoB-90) och vi har utelämnat de som ej kunnat klassificeras.

Utifrån de parameterestimater som presenteras i *tabell 5* har vi sedan predikerat värden för gruppen ensamstående med barn. För båda åren predikerar modellen väl de sanna värdena, framför allt för de två första hushållstyperna (för detaljer se Lundborg 2000). Vi kan sedan simulera effekterna av förändringar i bakgrundsvariablerna för en individ.⁵ De experiment som presenteras bör betraktas utifrån individens synvinkel och inte politikerns. På sin höjd skulle man kanske kunna hävda att de erhållna predikerade effekterna är maximala värden som skulle kunna erhållas vid stora program.

Den individ i gruppen "ensamstående med barn" som vi analyserar antar vi vara en svensk 35-årig kvinna med två års gymnasieutbildning och verksam i hälso- och sjukvårdssektor i Svealand. Med utgångspunkt från estimaten ovan predikerar vi hennes antal arbetslöshetsdagar för åren 1993 och 1996. De erhållna antalet dagar i arbetslöshet ges av rad 1 i *tabell 6*.

5. Ansatsen kan inte utnyttjas för att utvärdera t ex stora utbildningsprogram. För detta skulle krävas en allmän jämviktsmodell där även utbudssidan beaktas. Om ett stort antal personer skulle föras över från en utbildningskategori till en annan och om vakanstalen antas vara oförändrade skulle man snarare erhålla en utjämning av antalet arbetslöshetsdagar mellan de olika kategorierna än en kraftig minskning av det totala antalet dagar i arbetslöshet.

Vi kan först konstatera att de predikterade antalet arbetslöshetsdagar för denna person är betydligt lägre än för genomsnittet i gruppen "ensamstående med barn". Detta beror i huvudsak på att vi betraktar en

svenska, boende i Svealand, som är några år äldre än genomsnittet för gruppen.

Det första experimentet som vi genomför är att anta att personen är bosatt i Norrland i stället för Svealand. Detta medför att

Tabell 5. Tobit-skattningar av arbetslöshet och olika bakgrundsvariabler. Beroende variabel: antal arbetslöshetsdagar, 1993 och 1996. Antal observationer 154 286 (1993) och 145 203 (1996).

	1993		1996	
	Estimat	Standardfel	Estimat	Standardfel
Ålder	-18,076*	-0,787	-20,098*	-0,901
Ålder kvadrerat	0,159*	0,009	0,199*	0,010
Norrland	40,767*	2,962	49,073*	3,093
Götaland	11,654*	2,106	9,500*	2,209
mindre än 9 års skola	145,122*	29,053	60,502	32,302
9 års skola	239,432*	23,187	236,850*	23,321
2 års gymnasium	174,563*	21,889	146,266*	21,717
3 års gymnasium	121,890*	22,796	76,299*	23,058
mindre än 3 år eftergymnasium	94,417*	18,932	100,653*	18,462
3 år eller mer eftergymnasium	53,810*	18,987	65,293*	18,523
Kvinna	-12,096*	-2,275	23,265*	2,401
Invandrare Europa	58,700*	4,085	55,245*	4,383
Invandrare, utomeuropa	132,492*	4,475	152,222*	4,674
Hälso- och sjukvårds arbete	49,399*	12,430	128,580*	14,130
Administrativt arbete	-81,153*	-13,091	-44,410*	-15,230
Kommersiellt arbete	-67,623*	-13,189	-49,099*	-15,093
Gruvarbete	-20,743	-79,172	57,590	94,410
Transportarbete	-23,851	-16,438	3,189	19,324
Tillverkningsarbete	63,420*	10,554	46,416*	12,572
Servicearbete	94,491*	10,166	120,173*	11,744
Ensamstående utan barn	63,689*	3,133	80,272*	3,174
Ensamstående med barn	75,297*	4,653	102,214*	4,566
Gift med barn	2,986	3,321	10,132*	3,443
<i>Ålder multiplicerat med:</i>				
mindre än 9 år skola	0,509	0,450	2,383*	0,514
9 år skola	-1,619*	-0,342	-1,145*	-0,347
2 år gymnasium	-0,356	-0,270	0,559*	0,270
3 år gymnasium	0,180	0,316	1,306*	0,327
administrativt arbete	1,224*	0,307	0,318	0,338
hälso- och sjukvårdsarbete	-2,800*	-0,317	-4,360*	-0,337
kommersiellt arbete	1,827*	0,321	1,501*	0,346
gruvarbete	1,536	1,880	116	2,150
transportarbete	0,406	0,399	-0,232	-0,444
tillverkningsarbete	0,112	0,261	-0,044	-0,294
servicearbete	-1,304*	-0,258	-1,776*	-0,281
Konstant	11,512	26,163	-7,939	-27,855

*=signifikant på en procent nivå.

det förväntade antalet arbetslöshetsdagar stiger med 7,2 för 1993 och 11,3 för 1996. Det är således inte alls oväsentligt för omfattningen av individens arbetslöshet var i landet man är verksam. En flyttning till Norrland skulle innebära en ökning av arbetslöshetsdagarna med cirka en tredjedel. En individ med de antagna egenskaperna som flyttar från Norrland skulle på motsvarande sätt sänka sina förväntade arbetslöshetsdagar.

Det bör dock beaktas att dessa kalkyler gjorts för individer som i genomsnitt bott ett antal år i Svealand eller Norrland. För en nyinflyttad behöver de förväntade antalet arbetslöshetsdagar inte vara desamma som för de som bott länge i regionen. I nästa experiment uppgraderar vi personens utbildning, från tvåårigt gymnasium till treårigt. *Ceteris paribus* skulle detta i de båda fallen minska det förväntade antalet arbetslöshetsdagar, med 4,9 och 8,1 för respektive år. Detta är icke föraktliga förbättringar av ett års ytterligare utbildning men är ändå mindre än effekten av den geografiska lokaliseringen som visades i det första experimentet.

Så stora effekter på det genomsnittliga antalet arbetslöshetsdagar skulle knappast

kunna uppnås i det fall då ett stort utbildningsprogram införs för att höja utbildningsnivån för ett flertal av de personer som enbart har tvåårigt gymnasium som högsta utbildning. I det fallet kan kanske siffrorna 4,9 och 8,1 dagar betraktas som maximivärden. Sannolikt skulle effekterna bli väsentligt lägre om det inte samtidigt skapades fler lediga jobb för personer med tre års utbildning. Med tanke på att i vår population hela 34 procent har tvåårig utbildning och enbart knappt 14 procent (se tabell 4) har treårigt gymnasium, skulle vid ett stort utbildningsprogram den huvudsakliga effekten bli att antalet arbetslöshetsdagar snabbt utjämnades mellan utbildningsgrupperna.

Betydligt kraftigare effekter uppkommer om vi beaktar en lägre utbildningsnivå. I experiment 3 antar vi att personen har nioårig grundskola. Vi finner då att antalet dagar i arbetslöshet är 12,2 respektive 23 fler än i fallet med tvåårigt gymnasium. Den tvååriga gymnasieutbildningen är i många fall yrkesinriktad och har en kraftig effekt på individens förväntade arbetslöshetsdagar, medan det ytterligare steget till treårigt gymnasium förvisso ger en positiv effekt men inte någon kraftig sådan.

Tabell 6. Resultaten av olika experiment på antalet arbetslöshetsdagar för en svensk 35 årig ensamstående kvinna med barn och med två års gymnasieutbildning samt verksam i hälso och sjukvårdssektorn. I parentes anges förändring jämfört med basvärde.

	1993	1996
Predikerat basvärde	22,1	31,9
Exp 1: Bor i Norrland i stället för Svealand	29,3 (+7,2)	43,2 (+11,3)
Exp 2: Utbildningsnivå 4 i stället för 3 år	17,2 (-4,9)	23,8 (-8,1)
Exp 3: Utbildningsnivå 2 i stället för 3 år	34,3 (+12,2)	54,9 (+23,0)
Exp 4: Administrativt yrke i stället för hälso- och sjukvård	23,7 (+1,6)	30,0 (-1,9)
Exp 5: Utomeuropeisk invandrare i stället för infödd svensk	51,7 (+29,6)	75,6 (+43,5)
Exp 6: Europeisk invandrare i stället för infödd svensk	33,0 (+10,9)	44,8 (+12,9)
Exp 7: 30 år i stället för 35	32,0 (+9,9)	44,7 (+12,8)
Exp 8: 40 år i stället för 35	15,6 (-4,5)	23,6 (-8,3)

Antalet arbetslöshetsdagar i baslösningen grundades på att personen arbetar inom hälso- och sjukvårdssektorn. I det fjärde experimentet antas personen i stället ha ett administrativt arbete. Yrkestillhörigheten är interagerad med åldersvariabeln och detta gör att vi 1996 får en mycket modest sänkning av antalet arbetslöshetsdagar av ändrad yrkestillhörighet och 1993 t o m får en liten ökning.

Vi antog en ålder om 35 år och om man i denna ålder är verksam i hälso- och sjukvård har man ett lägre förväntat antal dagar i arbetslöshet än om man i samma ålder har ett administrativt arbete. Lågutbildade kvinnor i hälso- och sjukvård är i första hand undersköterskor och trots kraftigare nedskärningar inom hälso- och sjukvårdsarbete än inom administrativt arbete gynnas man i denna ålder år 1993 av att vara verksam inom hälso- och sjukvård. Till 1996 har emellertid de kommunala nedskärningarna gjort att vi i experiment 4 får en minskning av antalet arbetslöshetsdagar av en överflyttning till administrativt arbete.

I det femte experimentet antas vår representativa person vara utomeuropeisk invandrare i stället för svenskfödd. Här får vi mycket kraftiga effekter på det förväntade antalet dagar i arbetslöshet. Dessa stiger med 29,6 och 43,5 dagar för 1993 och 1996, respektive. Detta ska självfallet inte uppfattas såsom enbart en effekt av diskriminering även om ett sådant inslag kan finnas. Här har enbart konstanthållits för ett begränsat antal variabler. Att det förväntade antalet dagar i arbetslöshet blir så ytterligt stort är i huvudsak en effekt av det stora antalet flyktingar som från början har en mycket svag anknytning till arbetsmarknaden. Antalet utbildningsår är ungefär desamma som för svenskar samtidigt som t ex tillräckliga kunskaper i svenska kan saknas

då utbildningen i många fall härrör från hemlandet.

I experiment 6 redovisas det förväntade antalet dagar i arbetslöshet om personen är född i annat europeiskt land. Ökningarna är här mycket mindre än i det fall då vi antog att personen är född i ett utomeuropeiskt land. En europeisk invandrare har 10,9 respektive 12,9 fler dagar i arbetslöshet än vad svenskfödda har då vi har korrigerat för de övriga variablerna. Detta innebär betydande skillnader gentemot de utomeuropeiska invandrarna (29,6 respektive 43,5 dagar).

Såsom belagts tidigare i artikeln är det förväntade antalet dagar i arbetslöshet också en funktion av åldern. För att belysa åldersfaktorns betydelse för vår individ i gruppen ensamstående med barn har vi i experimenten 7 och 8 antagit att denne är 30 respektive 40 år, i stället för 35 som i baslösningen. Hade vår representativa person varit 30 i stället för 35 år hade det förväntade antalet dagar i arbetslöshet varit 9,9 respektive 12,8 dagar fler än i baslösningen för 1993 respektive 1996. På motsvarande sätt faller arbetslöshetsdagarna då vi antar att individen är 40 år. Jämfört med för en 35-åring kommer då antalet dagar att vara 4,5 respektive 8,3 färre.

Åldern är således av stor betydelse för det förväntade antalet dagar i arbetslöshet. Det bör dock påpekas att detta gäller för denna utbildningsnivå (tvåårigt gymnasium) med yrke inom hälso- och sjukvård m m. I andra utbildningar och andra yrken kan åldersberoendet se helt annorlunda ut.

Slutsatser

Nittioalets arbetslöshet slog förvånansvärt jämnt mot arbetskraften om än i olika skeden. Under 1990-talets första år framför allt mot den exportinriktade tillverknings-

industrin och i och med tillverkningsindustrins nedgång slog arbetslösheten totalt sett hårdare mot män än mot kvinnor. I första hand var det traditionella arbetarkategorier som drabbades. När det gäller åldersstrukturen på arbetslösheten drabbades de yngsta (16–23 år) hårdast fram till 1994 medan deras situation förbättrats sedan dess. Att de yngsta drabbades värre hänger samman med att de har mindre arbetslivserfarenhet och detta visar på bristande senioritet som en viktig faktor bakom otryggheten i jobbet.

Annars är det slående hur arbetslösheten drabbat i stort sett hela befolkningen, oavsett ålder, utbildning och socioekonomisk tillhörighet. Trots detta går det att skilja ut socialt svagare grupper vars arbetslöshet stigit till mycket höga nivåer och vars försörjningsförmåga är svag. Av hela populationen i åldrarna 16–64 i datamängden utgörs 5,55 procent av ensamstående med barn vilket inte är en oväsentlig andel. Att denna grupp drabbats speciellt hårt förefaller vara orsakat av att de är starkt överrepresenterade i de utbildningskategorier för vilka arbetslösheten stigit till de högsta nivåerna. Medan 1990-talets arbetslöshetsökningar drabbade förhållandevis ”rättvist” såväl hög- som lågutbildade kom personer med nioårig grundskola, tvåårigt eller treårigt gymnasium som högsta utbildning att nå mycket höga arbetslöshetsnivåer då ju ökningen skedde från redan förhållandevis höga nivåer. I utgångsläget under högkonjunkturen 1990

hade de lågutbildade cirka dubbelt så hög arbetslöshet som de högutbildade.

De experiment som genomförts visar att för en hypotetisk individ, här en 35-årig lågutbildad men yrkesutbildad kvinna i hälso- och sjukvårdssektorn, har den geografiska lokaliseringen, åldern och utbildningen betydelse för antalet dagar i arbetslöshet. Däremot spelar sektorstillhörigheten inte någon avgörande roll. Huruvida personen har invandrarbakgrund eller ej är också av avgörande betydelse för det förväntade antalet dagar i arbetslöshet. I synnerhet stiger arbetslösheten för denna kategori om personen är invandrad från ett utomeuropeiskt land.

Referenser

- Björklund A, Edebalk P G, Ohlsson R & Söderström L (1998) *Välfärdsolitik i kristid – håller arbetslinjen?* Välfärdspolitiska rådets rapport 1998, SNS förlag, Stockholm.
- Johansson S, Lundborg P & Zetterberg J (1999) *Massarbetslöshetens karaktär och vägarna till full sysselsättning*. Andra reviderade upplagan, Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, Stockholm.
- Lundborg P (2000) "Vilka förlorade jobbet under 1990-talet?" i Fritzell J (red) *Välfärdens förutsättningar. Arbetsmarknad, demografi och segregation*. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut, SOU 2000:37, Fritzes, Stockholm.
- SCB (1998) "Årlig barnstatistik. Ett förslag till basstatistik om barn och deras familjer" Statistiska centralbyrån, Stockholm.